

เรื่อง โบราณสถานทางวัฒนธรรม

รายละเอียด

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย ช่วยฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ประชาชนในสังคม ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการเติบโตและแข่งขันกันสูง ทุกประเทศเริ่มนำสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมของตนเองที่เป็นอัตลักษณ์มาเป็นจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวกันอย่างดุเดือด จังหวัดกำแพงเพชรก็เป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรม จากการได้รับขึ้นทะเบียนให้เป็นเมืองมรดกโลกจาก UNESCO โดยมีอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นจุดขาย เช่นเดียวกับกับ สุโขทัยและศรีสัชนาลัย ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเช่นเดียวกัน

โดยในการศึกษาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดกำแพงเพชรในครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาข้อมูล ประวัติ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่บริเวณใจกลางเมือง โดยยึดที่ศาลหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชรที่

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เปรียบเสมือนเสาหลักกลางของจังหวัดกำแพงเพชรเป็นจุดศูนย์กลางโดยจะศึกษาข้อมูลของสถานที่สำคัญเหล่านี้ ได้แก่ ศาลหลักเมือง และ โบราณสถานที่อยู่ติดกับศาลหลักเมือง ได้แก่ วัดพระแก้ว และวัดพระธาตุ

ศาลหลักเมืองจังหวัดกำแพงเพชร

ศาลหลักเมืองกำแพงเพชรแห่งนี้สันนิษฐานว่าสร้างสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ที่เคยปกครองดูแลเมืองกำแพงเพชร เป็นศาลที่เก่าแก่มากกว่า 700 ปี เชื่อกันว่าพระเจ้าวรมันต์ (เหม) ทำด้วยศิลาแลงรูปกลม ยาวประมาณ 2 เมตร ผังโผล่พื้นดินขึ้นมาประมาณหนึ่งเมตร มีรูปเศียรเทพารักษ์อยู่บนยอดศิลาแลง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังคาศาลได้พังลงมาทับเสาหลักเมืองและเศียรเทพารักษ์ หลังจากนั้นอยู่ในสภาพรกร้างมาเป็นเวลานานจนถึงปี พ.ศ. 2472 รongอำมาตย์เอกหลวงมนตรีราช (หวาน) อัยการจังหวัดกำแพงเพชรได้ริเริ่มสร้างศาลหลักเมืองขึ้นใหม่โดยเป็นศาลาทรงไทย

มีเหตุการณ์ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2488 ได้มีผู้ลักตัดเศียรเทพารักษ์ไป หลวงปรีวรรตวรวิจิตร (จันทร์ เจริญชัย) ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้ทำขึ้นใหม่ด้วยดินจากยอดเขาสูงสุดของเขาหลวง ดินใจกลางโบสถ์ ใจกลางเจดีย์เก่าทั้งในจังหวัดกำแพงเพชร สุโขทัย ศรีสัชนาลัย พิษณุโลก และตาก ต่อมานายเชาว์ วัดสุทธสาภา เดินทางมารับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2525 ได้ไปสักการะเจ้าพ่อหลักเมืองและมีความรู้สึกศาลหลักเมืองนั้นอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมไร้สง่าราศรี จึงได้มีการปรับปรุงศาลหลักเมืองขึ้นใหม่ให้สมฐานะการเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ซึ่งในการบูรณะปรับปรุงศาลหลักเมืองครั้งนี้ได้คำนึงถึงความถูกต้องและความสมบูรณ์ของรูปแบบของศาลหลักเมือง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยอาคารศาลหลักเมืองที่ปรับปรุงใหม่นี้ เป็นอาคารจัตุรมุขพร้อมเขตปริมาตรกว้าง 17.5 x 17.5 เมตร สูงจากระดับเดิมประมาณ 19 เมตร หันหน้าเข้าหาทิศทั้งสี่ถูกต้องตามหลักโหราศาสตร์ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กพื้นหินอ่อนทรายล้างสีศิลาแลง กำหนดการก่อสร้างแล้วเสร็จและประกอบพิธีเชิญหลักเมืองและเศียรเทพารักษ์ขึ้นในวันที่ 5 พฤษภาคม 2527 ตรงวันฉัตรมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช-สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการทรงเจิมเสาหลักเมืองเมื่อวันที่ 16 เมษายน พุทธศักราช 2527 (Amazing Thailand, ม.ป.ป.)

ตามข้อความที่ได้บันทึกไว้บนผนังของพระหลักเมือง เป็นข้อความบอกเล่าถึงเหตุการณ์ตามประวัติศาสตร์ของศาลหลักเมืองกำแพงเพชรเอาไว้ ดังนี้

“พ.ศ. 2472 หลวงมนตรีราชได้สร้างอาคารศาลหลักเมืองขึ้นเป็นศาลาทรงไทยทำด้วยไม้

พ.ศ. 2484 หลวงปรีวรรต วรวิจิตร (จันทร์ เจริญชัย) ได้ให้นายฉกาจ กุสสุ บันเศียรเทพารักษ์ขึ้นใหม่

พ.ศ. 2526 นายเชาว์ นวัศ สุทธสาภา ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เดินทางมารับตำแหน่ง พิจารณาเห็นว่าศาลหลักเมืองทรุดโทรมมากขาดความเป็นสง่าราศรี จึงมอบให้ นายประมวล รุจนเสรี รองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ดำเนินการปรับปรุงอาคาร บริเวณสถานที่ตามรูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบัน สิ้นค่าใช้จ่ายในการดำเนิน

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

งานทั้งสิ้น 1,579,972.28 บาท โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการแต่อย่างใด

16 เมษายน 2527 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรง
เจิมเสาหลักเมืองเสาใหม่

5 พฤษภาคม 2527 พิธีเชิญเสาหลักเมือง เคียรเทพารักษ์ขึ้นศาล”

การสังเวจเจ้าพ่อหลักเมืองกำแพงเพชร ในวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี เรียกว่า “วันพญาวัน” ซึ่งประชาชน
จำนวนมากจะมาชุมนุมพร้อมกันที่ศาลหลักเมืองกำแพงเพชร มักเรียกประชาชนที่มาพร้อมกันว่า “ลูกช้าง” ทุกคน
ที่มาชุมนุมกันจะบนบานศาลกล่าวขอพรต่างๆ และพวกที่ยังไม่ได้แก้บนจะแก้บนให้เสร็จสิ้น ในวันที่ นอกจากนี้
พราหมณ์จะทำพิธีวงสรวงประจำปี เสร็จแล้วทำพิธีสงฆ์เจ้าพ่อหลักเมืองและนิมนต์พระสงฆ์มาถวายภัตตาหาร
เพลด้วย ศาลหลักเมืองกำแพงเพชร หรือ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองกำแพงเพชร ตั้งอยู่ที่บริเวณวัดพระแก้ว ปากทาง
เข้าโรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม ถนนสายกำแพงเพชร-สุโขทัย ผ่านหน้าศาล ชาวเมืองกำแพงเพชรและ
ประชาชนทั่วไปให้ความนับถือเลื่อมใสศรัทธาอย่างมากและเป็นที่ยกย่องถึงความศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันขึ้นทะเบียน
เป็นศาลเจ้าตามกฎเสนาบดีว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ.๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ และอยู่
ในความดูแลของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร (องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร, ม.ป.ป.)

วัดพระแก้ว

เป็นพระอารามหลวงที่มีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่กลางเมืองกำแพงเพชร ภายในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
เป็นวัดที่สำคัญอยู่ติดกับบริเวณวังเช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือวัดมหาธาตุ
กลางเมืองสุโขทัย เป็นวัดที่มีเฉพาะเขตพุทธาวาสคือเป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุจำพรรษา ชื่อวัดพระแก้ว นี้เรียกกัน
มาแต่เดิม เพราะในตำนาน พระแก้วมรกต กล่าวว่า ในสมัยอยุธยาวัดนี้เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ถ้าพระ
แก้วมรกตได้มาประดิษฐานอยู่ที่เมืองกำแพงเพชรจริง ก็น่าจะต้องอยู่บนบุษบกที่ย่อมุมอย่างงดงามนี้ โดยสร้างไว้
บนพื้นยกสูงกว้างใหญ่มาก ด้านหน้าของบุษบกเป็นแท่นสูงใหญ่ ข้างบนยกพื้นสี่เหลี่ยม เข้าใจว่าเดิมอาจจะเป็นที่
ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป ทิศกับแท่นใหญ่นี้เป็นโบสถ์ มีใบเสมาทำด้วยหินชนวนอยู่ล้อมรอบ เป็นใบเสมาเก็ล
ยงๆ มีขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายอะไร ภายในโบสถ์วัดพระแก้วมีพระประธานขนาดใหญ่ ที่เดิมหักครึ่งซีก และล้ม
อยู่ แต่ได้รับการบูรณะเรียบร้อยแล้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

โบสถ์หลังนี้มีการก่อสร้างเป็น 2 สมัย คือ สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา เป็นไปได้ว่า ในสมัยเดิมโบสถ์หลังนี้
คงเป็นวิหาร ต่อมาได้รับการดัดแปลงเป็นโบสถ์ในสมัยอยุธยา วัดพระแก้วมีสิ่งก่อสร้างเรียงเป็นแนวยาวในแกน
ทิศตะวันออก - ตะวันตก กำแพงวัดเป็นศิลาแลงกลมทั้งท่อนสูงประมาณเมตรเศษ แผ่นผนังของวัดเป็นรูป
สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนานไปกับกำแพงเพชร กำแพงวัดขาดเป็นตอน ๆ สิ่งก่อสร้างภายในใช้ศิลาแลงเป็นส่วนใหญ่
โดยสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ นั้นคงมีการสร้างเพิ่มเติมต่อเนื่องมาเรื่อยๆ ในหลายสมัย ด้านหน้าสุดทางทิศตะวันออก
ของวัดเป็นวิหารขนาดใหญ่ที่มีการยกพื้นสูงมาก ที่ฐานชุกชียังเหลือร่องรอยของโกนพระพุทธรูปศิลาแลง

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

พระพุทธรูปประธาน ด้านหลังวิหารเป็นอาคารที่มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันสันนิษฐานว่าเป็นมณฑป ถัดจากนั้นเป็นฐานย่อมุม 3 ชั้น ด้านบนพังพลายหมดแล้วซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระปรมาภิไธยซึ่งฐานนี้เชื่อกันว่าเป็นฐานบุษบกที่เคยประดิษฐานพระแก้วมรกตถัดมาในส่วนตรงกลางของวัดเป็นเจดีย์ประธานทรงระฆังที่ฐานทำเป็นขุมคูหาโดยรอบมีประติมากรรมพระพุทธรูปและรูปสิงห์อยู่ในขุมแต่ชำรุดหมด จำนวน 32 ตัว (กรมศิลปากร, ม.ป.ป.)

ถัดมาเป็นวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ 3 องค์ เป็นพระพุทธรูปไสยาสน์ 1 องค์ และพระพุทธรูปมารวิชัย 2 องค์ซึ่งพระพักตร์ของพระพุทธรูปเป็นพระพักตร์เหลี่ยมซึ่งเป็นอิทธิพลจากศิลปะอยุธยาตอนต้น

ด้านหลังสุดของวัดเป็นกลุ่มเจดีย์ที่มีเจดีย์ประธานทรงระฆังที่มีฐานข้างล้อมรอบ เรียกกันว่า เจดีย์ข้างเผือก มีรูปปั้นข้างที่ฐานโดยรอบจำนวน 32 เชือก ทางด้านตะวันออกของเจดีย์ข้างล้อมรอบนี้ มีสิ่งสำคัญคือ พระบาทคู่ขนาดใหญ่ของพระพุทธรูปทำด้วยศิลาแลง แต่ไม่ปรากฏมีชิ้นส่วนของพระพุทธรูปเหลืออยู่เลย โบราณวัตถุสำคัญที่พบในบริเวณวัดคือ ชันสัมฤทธิ์ ขนาดใหญ่ ซึ่งพบที่ฐานเจดีย์ มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ภายในชั้นมีกระดูกซึ่งเผาแล้วบรรจุไว้ นอกจากนี้ยังพบอาวุธเป็นรูปสามง่าม ทำด้วยเหล็ก และยังได้พบเศียรพระพุทธรูปสมัยอยุธยาขนาดเล็ก รวมทั้งพระพุทธรูปสมัยอุทธรูปอีกด้วย ในกรณีมีพระเครื่องประเภทพระกรุจำนวนไม่มากนัก แต่มีพระอยู่พิมพ์หนึ่ง เป็น พระยืนปางเปิดโลก มีขนาดจิ๋ว ลักษณะเรียวยาวแหลมยาวเหมือนเข็ม จึงมีชื่อเรียกว่า พระกำแพงเข็ม ซึ่งเป็นปางที่นิยมมากที่สุด จากการขุดแต่งวัดพระแก้วพบฐานเจดีย์แบบต่างๆ กัน รวม 35 ฐาน วิหาร 10 วิหาร ฐานโบสถ์ 1 แห่ง แสดงถึงความเป็นวัดใหญ่และมีความสำคัญมาก จากรูปแบบศิลปะและหลักฐานที่พบ สันนิษฐานว่าวัดพระแก้วมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-22 ในสมัยอยุธยาที่มีศิลปะสุโขทัยและอยุธยาผสมอยู่ปัจจุบันงานนบพระเล่นเพลง และงานวันสารทไทยกล้วยไข่เมืองกำแพงเพชร ก็จัดให้มีขึ้นในบริเวณวัดพระแก้วแห่งนี้ (กรมศิลปากร, ม.ป.ป.)

วัดพระธาตุ

เป็นวัดที่ก่อสร้างด้วยแบบสถาปัตยกรรมศิลปะกำแพงเพชร ซึ่งปัจจุบันเรียกขานกันว่า วัดพระธาตุ เป็นวัดที่สำคัญภายในกำแพงเมืองกำแพงเพชร อยู่กึ่งกลางของเมืองกำแพงเพชร โบราณสถานภายในวัดประกอบด้วยเจดีย์ประธาน 1 องค์ วิหาร 2 หลัง มีระเบียงคดล้อมรอบเจดีย์ประธานและวิหาร เจดีย์ราย 2 องค์ ที่มุมด้านหน้าวัดกำแพงวัด ศาลา 1 หลัง ที่ด้านนอกกำแพงวัดทางทิศใต้ และสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมอยู่ทางทิศตะวันออกด้านหน้าวัด

เหตุที่ชื่อว่าวัดพระธาตุ เพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางเมือง เช่นเดียวกับวัดมหาธาตุ กลางเมืองสุโขทัย จากพระราชนิพนธ์ เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนวัดนั้นคงเป็นอย่างวัดพระศรีสรรเพชญ์ กรุงทวารวดี มีเจดีย์ โบสถ์วิหารใหญ่ๆ งามๆอยู่มาก การก่อสร้างใช้ศิลาแลงเป็นพื้น มีที่ก่อซ่อมแซมด้วยอิฐภายหลังก็มาก มีกำแพงแก้วสูงประมาณ ๓ ศอก ล้อมรอบลาน ต่อลงไปทางทิศใต้มีลานอีกลาน

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

หนึ่ง มีกำแพงแก้วล้อมรอบเหมือนกัน ในที่กลางมีพระธาตุใหญ่ตั้งอยู่บนลานสูง พระวิเชียรปราการ ตั้งชื่อไว้ว่า วัดมหาธาตุ (สันติ อภัยราช, ม.ป.ป.)

จากแผนผังของวัด ทำให้สันนิษฐานว่าวัดพระแก้วและวัดพระธาตุ เดิมอาจเป็นวัดเดียวกัน ต่อมา สร้างวัดพระแก้วต่อไปข้างหน้า จึงทำให้วัดแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ แต่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ วัดพระแก้วสร้างด้วยศิลาแลง แต่วัดพระธาตุสร้างด้วยอิฐ จึงทำให้สันนิษฐานว่าสร้างที่หลังวัดพระแก้ว ลักษณะของสถาปัตยกรรมจัดเป็นแบบเฉพาะของตระกูลช่างกำแพงเพชร มีฐานแปดเหลี่ยมต่อจากฐานเขียงอีกหลายชั้น ต่อจากนั้นเป็นลักษณะของเจดีย์ทรงกลม ตระกูลช่างกำแพงเพชร มีผู้พบจารึกลานเงินได้ที่วัดนี้ ต่อมาเมื่อเข้าศึกถอยกลับไปหมดแล้ว เจ้าสร้อยแสงดาว ซึ่งมาจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่

จากการขุดค้นของกรมศิลปากร พบพระพุทธรูปทองคำและเงิน ขนาดหน้าตัก 3 นิ้ว เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2543 ประมาณ 10 องค์ ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร ความจริงก่อนหน้านี้ไม่กี่ปีได้มีการลักลอบขุดพบพระว่านหน้าทองจำนวนมาก จึงยืนยันได้ว่า วัดพระธาตุ เป็นวัดหลวง ประจำเมืองกำแพงเพชร (สันติ อภัยราช, ม.ป.ป.)

บทสรุป

การศึกษาข้อมูลและประวัติความเป็นมาของโบราณสถานทั้งสามแห่งที่อยู่บริเวณใจกลางเมืองกำแพงเพชร แล้วนั้นทำให้เราได้ทราบถึง ลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมแบบกำแพงเพชร สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองกำแพงเพชร และความเจริญรุ่งเรืองของสังคมในสมัยก่อนได้อย่างชัดเจน ซึ่งโบราณสถานส่วนใหญ่ที่อยู่บริเวณใจกลางเมืองนั้นเป็นศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ภาคภูมิใจของคนเมืองกำแพงเพชร และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของชาติไทย

คำสำคัญ : โบราณสถาน

ที่มา : <https://acc.kpru.ac.th/KPPStudies/index.php?title=โบราณสถานทางวัฒนธรรมบริเวณใจกลางเมืองจังหวัดกำแพงเพชร>

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2022-06-27

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2113&code_db=610009&code_type=01